Examen HAVO

2021

tijdvak 2
dinsdag 22 juni
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 27 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 51 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 1 Vrouwenvoetbal

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Gebruik tekst 1.
Er bestaat een onderscheid tussen gender en sekse.

2p **1** Leg uit of er in regel 14 tot en met 23 van tekst 1 sprake is van het indelen van vrouwen op grond van sekse of van het indelen van vrouwen op grond van gender. Geef daarbij aan wat het verschil is tussen sekse en gender.

Gebruik tekst 1.
Uit tekst 1 blijkt dat er nog steeds sprake is van sociale ongelijkheid in de wereld van het voetbal.

2p **2** Leg uit dat uit tekst 1 blijkt dat er tegenwoordig in de wereld van het voetbal nog steeds sprake is van sociale ongelijkheid. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept sociale ongelijkheid;
- informatie uit tekst 1 waaruit sociale ongelijkheid blijkt.

In regel 62-63 van tekst 1 stelt filosoof Prange dat de bestuurders in de wereld van het voetbal bijna allemaal mannen zijn.
Het percentage vrouwen in voetbalbesturen ten opzichte van het percentage vrouwen onder de voetballers is een indicator van een kernconcept.

2p **3** Leg uit welk kernconcept dit is. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het gekozen kernconcept.

De internationale voetbalbond FIFA wil meer vrouwen in bestuursfuncties benoemen. In 2018 gaf de FIFA aan dat de FIFA wil dat in 2022 ten minste een derde van de bestuurscommissie uit vrouwelijke leden bestaat.

2p **4** Leg uit dat in dit streven van de FIFA een veranderingsvraagstuk te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het hoofdconcept verandering;
- de omschrijving van een kernconcept bij het hoofdconcept verandering.

*Let op: je mag het kernconcept institutionalisering **niet** gebruiken.*

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik tekst 2.
Tekst 2 is een fragment uit een interview met Prange dat twee maanden na het Europees Kampioenschap (EK) vrouwenvoetbal in 2017 is afgenomen. Nederland werd toen Europees kampioen.

2p **5** Leg uit dat het volgen van de wedstrijden tijdens het EK vrouwenvoetbal een socialiserende werking voor jonge meisjes kan hebben. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept socialisatie;
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
- een voorbeeld uit tekst 2 waaruit het kernconcept cultuur blijkt.

Er zijn verschillende theorieën en hypothesen over de mate waarin media invloed hebben op mensen. De selectiviteitshypothese stelt dat de invloed van de media zeer gering is. Dit stelt de hypothese aan de hand van drie selectiemechanismen. Twee van deze mechanismen zijn selectieve perceptie en selectief onthouden.

1p **6** Leg aan de hand van het **andere** selectiemechanisme uit dat veel positieve aandacht voor de successen van vrouwenvoetbal op televisie relatief weinig invloed zal hebben op iemand die vrouwenvoetbal niet interessant vindt.

Opgave 2 Straffen en vertrouwen in de rechtspraak

Bij deze opgave horen de teksten 3 en 4 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding
Uit onderzoek blijkt dat burgers willen dat rechters strenger straffen dan ze in werkelijkheid doen. Toch is het vertrouwen in de rechtspraak in Nederland hoog, zo blijkt uit onderzoek.

Lees tekst 3.
In het strafrecht hebben de klassieke school en de moderne school verschillende uitgangspunten.
In tekst 3 staat dat als burgers geïnformeerd worden over onder andere de achtergrond van de verdachte, de behoefte aan strengere straffen afneemt. Blijkbaar betrekken burgers de achtergrond van de verdachte in hun strafoordeel.

3p **7** Beredeneer of geïnformeerde burgers het eens zullen zijn met de uitgangspunten van de klassieke school of met die van de moderne school. Geef daarbij ook aan waarom zij het niet met de uitgangspunten van de andere school eens zullen zijn. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van het begrip daadrecht;
- een omschrijving van het begrip daderrecht.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Er bestaan verschillende doelen van straffen. De klassieke school en de moderne school leggen de nadruk op verschillende doelen van straffen.

1p **8** Waar staan de doelen van straffen bij de twee scholen juist?

	de nadruk van de klassieke school	de nadruk van de moderne school
A	generale preventie	speciale preventie
B	speciale preventie	resocialisatie
C	resocialisatie	vergelding
D	vergelding	generale preventie

Er zijn verschillende soorten machtsbronnen te onderscheiden, bijvoorbeeld affectieve machtsbronnen.

3p **9**
- Leg uit over welke twee soorten machtsbronnen rechters beschikken.
- Leg vervolgens uit dat rechters macht hebben. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept macht.

Lees regel 16 tot en met 31 van tekst 3 en gebruik figuur 1.
De onderzoekers van het onderzoek dat in regel 16 tot en met 31 van tekst 3 beschreven is, hebben onderzocht of de ontvangen informatie over een specifieke strafzaak effect heeft op de behoefte aan het opleggen van strengere straffen. Dit hebben ze gedaan onder twee verschillende groepen: een groep hoger opgeleiden (psychologiestudenten aan een universiteit) en een groep lager opgeleiden (studenten dienstverlening aan een ROC). In figuur 1 zijn de resultaten van het onderzoek weergegeven.
Bij aanvang van een onderzoek kun je meerdere hypothesen formuleren.

2p **10**
- Formuleer een hypothese over het verband tussen de hoeveelheid informatie die de groep lager opgeleiden kreeg en de strafmaat die deze groep lager opgeleiden voorstelde, die **bevestigd** wordt door de informatie in figuur 1.
- Benoem de afhankelijke variabele in het onderzoek.

In een artikel over het in tekst 3 beschreven onderzoek in Trema, het tijdschrift voor de rechterlijke macht, benoemen de onderzoekers enkele beperkingen van het onderzoek. Zij schrijven onder andere dat het woordgebruik uit de beschrijving van de mishandelingszaak voor sommige deelnemers uit de groep lager opgeleiden misschien lastig was.

1p **11** Leg uit dat dit woordgebruik een beperking van de betrouwbaarheid van het onderzoek kan betekenen. Gebruik in je uitleg een omschrijving van betrouwbaarheid als eis voor sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik regel 16 tot en met 31 van tekst 3.
In vraag 11 wordt het woordgebruik als een beperking van het onderzoek genoemd. Een andere genoemde beperking was de geselecteerde steekproef.

2p **12** Leg uit aan welke eis van sociaalwetenschappelijk onderzoek niet volledig voldaan is door de geselecteerde steekproef. Gebruik in je uitleg:
- de naam en omschrijving van een eis van sociaalwetenschappelijk onderzoek;
- informatie uit regel 16 tot en met 31 van tekst 3 waaruit blijkt dat niet volledig voldaan is aan deze eis.

Gebruik tekst 3.

2p **13** Beargumenteer dat selectieve berichtgeving en een gebrek aan kennis het gezag van rechters kunnen aantasten. Gebruik in je argumentatie:
- de omschrijving van het kernconcept gezag;
- informatie uit tekst 3 waaruit selectieve berichtgeving blijkt.

1p **14** Leg uit dat de rechtspraak een sociale institutie is. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept sociale institutie.

Sociale instituties hebben verschillende kenmerken. Een kenmerk is dat ze vaak niet alleen op dwingende macht, maar ook op gezag berusten.

2p **15** Noem twee **andere** kenmerken van sociale instituties die voor de institutie rechtspraak gelden.

Gebruik tekst 4.
Er wordt wel gesteld dat de kloof tussen de straf die rechters opleggen en de strafmaat die burgers gepast vinden, kan leiden tot onvrede over de rechtspraak en nadelig kan zijn voor het vertrouwen dat de burgers in de rechtspraak hebben.
Volgens een publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in 2017 is het vertrouwen van Nederlanders in de rechtspraak hoog vergeleken met andere instituties. Volgens een onderzoek van het SCP had 67% van de Nederlanders eind 2016 ‘voldoende vertrouwen’ in de rechtspraak.
Tekst 4 gaat over het belang van vertrouwen in de rechtspraak voor de samenleving. Op basis van tekst 4 kan gesteld worden dat vertrouwen in de rechtspraak de objectieve veiligheid kan vergroten.

2p **16** Beredeneer dat vertrouwen in de rechtspraak de objectieve veiligheid kan vergroten. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van het begrip objectieve veiligheid;
- informatie uit tekst 4 waaruit blijkt dat vertrouwen in de rechtspraak de objectieve veiligheid kan vergroten.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik tekst 4.

1p **17** Beredeneer dat het hebben van vertrouwen in instituties als de politie en de rechtspraak de subjectieve veiligheid kan vergroten. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van het begrip subjectieve veiligheid;
- informatie uit tekst 4 om de redenering te onderbouwen.

In tekst 3 staat dat burgers meestal niet goed op de hoogte zijn van hoe de rechtspraak in het echt functioneert. In tekst 4 staat dat het vertrouwen dat burgers in de rechterlijke macht hebben van centraal belang is.
Of iemand kennis heeft over de rechterlijke macht is onder andere afhankelijk van zijn politieke socialisatie.

1p **18** Leg dit uit. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept politieke socialisatie.

Opgave 3 Een dementievriendelijke samenleving

Bij deze opgave horen de teksten 5 en 6 uit het bronnenboekje.

Inleiding
Deze opgave gaat over de manier waarop wij als samenleving omgaan met mensen met dementie. Dementie is de verzamelnaam voor aandoeningen waarbij de hersenen informatie niet meer goed verwerken. De ziekte komt vooral bij ouderen voor en komt tot uiting in vergeetachtigheid, problemen met gewone dagelijkse handelingen, plotselinge veranderingen in gedrag en vergissingen in tijd en plaats. Door de vergrijzing zal het aantal mensen met dementie naar verwachting toenemen van 270.000 in 2019 naar 550.000 in 2040.
Uit onderzoek van Alzheimer Nederland, een organisatie voor mensen met dementie en mensen die hiermee te maken hebben, blijkt dat mensen op straat en medewerkers van bedrijven de ziekte niet goed herkennen en niet goed weten hoe ze het best kunnen reageren of kunnen helpen. Daarom zijn Alzheimer Nederland, pensioenuitvoeringsorganisatie PGGM en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) in 2016 gestart met de campagne voor een dementievriendelijke samenleving. Op de website samendementievriendelijk.nl kunnen mensen een online training volgen in de omgang met mensen met dementie. Via spotjes op tv en sociale media worden mensen gewezen op de website. Bedrijven kunnen ook een training laten verzorgen voor hun personeel. In tekst 1 staat een deel van de toespraak die de staatssecretaris van VWS hield bij de presentatie van de campagne voor een dementievriendelijke samenleving tijdens een EU-conferentie over dementie.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik de inleiding van deze opgave op pagina 6.
Er is door het ministerie van VWS een politiek besluit genomen om enkele miljoenen euro's te investeren in de campagne voor een dementievriendelijke samenleving.
Politieke besluitvorming wordt beïnvloed door de omgeving. Er zijn verschillende soorten omgevingsfactoren te onderscheiden die de mogelijkheden voor overheidsbeleid kunnen beperken of verruimen, bijvoorbeeld sociale of culturele factoren. Ook relaties van Nederland met andere landen kunnen van invloed zijn op de besluitvorming.
In de inleiding is een **andere** soort omgevingsfactor te herkennen die invloed kan hebben op de politieke steun voor het investeren van miljoenen euro's in de campagne.

2p **19**
- Welke **andere** soort omgevingsfactor is te herkennen in de inleiding? Licht je antwoord toe met een citaat uit de inleiding waaruit deze factor blijkt.
- Beredeneer dat deze factor de politieke steun voor het investeren van geld in de campagne voor een dementievriendelijke samenleving kan vergroten.

Alzheimer Nederland is mede-initiatiefnemer van de campagne voor een dementievriendelijke samenleving.
Op de website van Alzheimer Nederland staat:
"Al ons werk draait om de wensen en behoeften van mensen met dementie en hun omgeving. (…) We geven voorlichting over de ziekte van Alzheimer en andere vormen van dementie, bieden ondersteuning en komen op voor betere zorg voor mensen met dementie. (…) Alzheimer Nederland zit boven op het zorgbeleid in Den Haag, door het actief volgen en beïnvloeden van de politieke agenda en nauw contact met Kamerleden." Hieruit blijkt dat Alzheimer Nederland een pressiegroep is.

3p **20**
- Leg uit welke twee kenmerken van pressiegroepen te herkennen zijn in bovenstaand citaat van de website van Alzheimer Nederland.

Pressiegroepen verschillen van politieke partijen.
- Geef voor elk van de genoemde kenmerken van pressiegroepen aan waarin dat kenmerk verschilt van politieke partijen.

Gebruik de inleiding van deze opgave op pagina 6.
Er zijn verschillende functies van socialisatie te onderscheiden, bijvoorbeeld de functie 'identificatie met de eigen groepen en cultuur' en de functie 'verandering van de cultuur van de samenleving en van groepen daarbinnen'.

2p **21** Leg uit welke **andere** functie van socialisatie te herkennen is in de inleiding van deze opgave op pagina 6. Gebruik in je uitleg:
- de naam van de functie van socialisatie;
- informatie uit de inleiding op pagina 6 om deze functie te illustreren.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik de inleiding van deze opgave op pagina 6 en tekst 5.

2p **22** Leg uit dat de campagne voor een dementievriendelijke samenleving de sociale cohesie in de samenleving kan versterken. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie;
- een voorbeeld uit tekst 5 waaruit sociale cohesie blijkt.

Gebruik tekst 5.

De campagne voor een dementievriendelijke samenleving wordt gesteund door politieke partijen uit verschillende politieke stromingen en sluit aan bij uitgangspunten van verschillende politieke stromingen.
In tekst 5 is een uitgangspunt van de confessionele stroming te herkennen.

2p **23** Leg uit welk uitgangspunt van de confessionele stroming dit is. Gebruik in je uitleg informatie uit tekst 5 waarin dit uitgangspunt te herkennen is.

Zie regel 22 tot en met 28 van tekst 5.

In trainingen of scholing in het kader van een dementievriendelijke samenleving leren mensen de signalen te herkennen van dementie en hoe zij het best kunnen omgaan met mensen met dementie. Er zijn onder andere speciale trainingen om dementievriendelijk op je werk te zijn.

2p **24** Leg uit hoe een training over dementie het referentiekader van werknemers verandert en ervoor kan zorgen dat gebeurtenissen zoals beschreven in regel 22 tot en met 28 van tekst 5 niet meer plaatsvinden. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip referentiekader;
- een omschrijving van het begrip selectieve perceptie.

Gebruik tekst 6.

Er zijn verschillende hypothesen over de mate waarin massamedia invloed hebben op mensen. Een voorbeeld van zo'n mediahypothese is de cultivatiehypothese.
In tekst 6 geven The en Olde Rikkert een verklaring voor het beeld dat mensen hebben van mensen met dementie.

2p **25** Leg uit welke **andere** mediahypothese in deze verklaring te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- de naam en de omschrijving van een mediahypothese;
- informatie uit tekst 6 waarin deze mediahypothese te herkennen is.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik tekst 6.
In het rapport ‘Een samenhangend beeld van dementie en dementiezorg’ van de overheid staat het volgende:
“Uit een onderzoek blijkt dat het krijgen van de diagnose dementie een enorme impact heeft op iemands identiteit, met gevoelens van verlies, boosheid, onzekerheid en frustratie tot gevolg. De wens om hun vroegere identiteit te behouden, kan ertoe leiden dat mensen met dementie terughoudend zijn om hun diagnose te delen met familieleden of de bredere sociale omgeving.”
Er kan een spanning bestaan tussen persoonlijke en externe collectieve identiteit.

3p **26** Beredeneer dat deze spanning kan verklaren dat iemand met de diagnose dementie deze diagnose niet graag deelt met de bredere sociale omgeving. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van externe collectieve identiteit met een voorbeeld daarvan uit tekst 6;
- de omschrijving van het kernconcept identiteit.

Mensen met dementie lopen een verhoogd risico op sociale uitsluiting.
In het rapport ‘Een samenhangend beeld van dementie en dementiezorg’ van de overheid staat:
“Door de beperkingen van de ziekte is het vaak moeilijk om (…) contacten te onderhouden, bijvoorbeeld omdat gesprekken moeizamer gaan, of omdat anderen niet goed weten hoe ze met de persoon met dementie moeten omgaan. Ook zorgen de beperkingen ervoor dat het moeilijk is om vrijwilligerswerk uit te voeren, of deel te nemen aan het verenigingsleven.”

1p **27** Op welke component van sociale uitsluiting lopen mensen met dementie een verhoogd risico volgens het bovenstaande citaat?

Bronvermelding
Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.